

Predicting the tendency of drug abuse of married men based on social problem solving and job satisfaction

Raed Parvaz

PhD student of General Psychology, Kermanshah Branch, Kermanshah University, Kermanshah, Iran

keivan kakabraee

Associate Professor, Department of Psychology, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Karim Afshariniya

Assistant Professor, Department of Psychology and Counseling, Kermanshah Branch, Kermanshah University, Kermanshah, Iran.

پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد مردان متأهل بر اساس حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی

راعد پرواز

دانشجوی دکتری گروه روان شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد

اسلامی، کرمانشاه، ایران

***کیوان کاکابرایی**

کیوان کاکابرایی دانشیار گروه روان شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه

آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

کریم افشارینی

استادیار، گروه روان شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی،

کرمانشاه، ایران

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل ساختاری پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی در پرسنل متأهل اقماری شرکت بهره برداری نفت و گاز غرب ایران انجام شد. **روش:** روش این پژوهش همبستگی و جامعه آماری، شامل مردان متأهل اقماری شرکت بهره برداری نفت و گاز غرب کشور در سال ۱۳۹۷ بود که از روش نمونه گیری طبقه ای تعداد ۳۸۴ نفر از مردان متأهل به عنوان نمونه انتخاب شدند و به فهرست تجدید نظر شده حل مسئله اجتماعی سو و شک، مقیاس رضایت شغلی دانت و همکاران، پاسخ دادند. برای برازش مدل از مدل معادلات ساختاری و نرم افزار IBMAMOS 24 استفاده شد. **یافته ها:** نتایج نشان داد که حل مساله اجتماعی با مصرف مواد رابطه دارد همچنین بین رضایت شغلی با سوء مصرف مواد رابطه مستقیم بود. نتایج دیگر نشان داد حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی توان پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد در بین مردان متأهل اقماری دارند. **نتیجه گیری:** با توجه به نتایج به دست آمده می توان نتیجه گرفت وضعیت و چگونگی رضایت شغلی و حل مسئله اجتماعی مردان متأهل شاغل اقماری با گرایش سومصرف مواد ارتباط مستقیمی دارد بنابراین ارائه آموزشهای شناختی و راهکارهای مؤثر سازمانی در ارتقا رضایت شغلی و تقویت حل مسئله اجتماعی آنها از اهمیت فراوانی برخوردار است.

واژگان کلیدی: حل مسئله اجتماعی، رضایت شغلی، سوء مصرف مواد، مردان متأهل.

Keywords: Social Problem Solving, Job Satisfaction, drug abuse, married men.

* نویسنده مسئول: Email: kakabraee@gmail.com

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۳۱

دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۵

مقدمه

در غالب متون روان شناسی کاربردی، مبحث محیط کار و پیامدهای روانی و اجتماعی آن همواره مورد توجه محققان قرار گرفته است. شواهد تجربی مختلف تاکید کرده اند که تجربه کار سخت، زمینه مواجهه با طیف وسیعی از تجارب تنیدگی را برای گروه های مختلف شغلی به همراه می آورد (Law & Guo, 2017; Monson & Boss, 2017; Rudaleva & Mostafin, 2017). بررسی نتایج وابسته به گزارش تجارب شغلی تنیدگی را در بین افراد نشان داد که سطح تجارب هیجانی وابسته به موقعیتهای دشوار شغلی، در سالهای اخیر افزایش چشمگیری یافته است. (Monson & Boss, 2017; Rudaleva & Mostafin, 2017). تحولات شغلی مانند تغییرات سازمانی، تغییر حقوق و دستمزد، ترفیعات شغلی، کاهش یا افزایش نیروی انسانی و محیط دشوار کار مانند اقماری موضوعاتی هستند که هر یک به نوعی بر فرد فشار آورده، او را دچار آشفتگی، نگرانی، تشویش و اضطراب می کنند (Monson & Boss, 2017). از سوی دیگر باید اشاره کرد که کارکنان و خانواده های اقماری در صنعت نفت به دلیل ماهیت شغلی خود با مشکلات فراوان تری روبه رو هستند که بخش زیادی از این مشکلات، فردی، شغلی و اجتماعی به دلیل عدم تعادل در زندگی خانوادگی و کار است، فردی که به صورت اقماری کار می کند، مدتی زیادی را در خانه و خانواده حضور ندارد، عدم حضور پیوسته یکی از زوجین در خانواده، مشکلاتی را در روابط عاطفی، اجتماعی افراد و تقسیم وظایف و مسئولیتها ایجاد می کند که افراد اقماری توان پاسخگویی و اتخاذ راه حل کارآمد مقابله با این مشکلات را ندارند (Park & Kim, 2013). بر این اساس شرایط تنیدگی زای شغلی و نبود سبک مقابله مناسب تا حد زیادی باعث می گردد تا افراد اقماری بیشتر در معرض گرایش به مصرف مواد قرار گیرند، به بیان دیگر افراد دارای مشاغل سخت به عنوان یک راهکار ناکارآمد در پاسخ به مشکلات شغلی و خانوادگی مصرف مواد را راهبردی برای تسکین خویش انتخاب می کنند و این مهم در بین افراد متاهل بیشتر دیده می شود (Kumar, 2011; Zeledona et al, 2020). بر اساس ویرایش پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5 Diagnostic and)¹ طبقه واحدی به نام اختلالات اعتیادی و مرتبط با مواد وجود دارد که با جستجوی اجباری و استفاده از مواد مخدر علیرغم تجربه پیامدهای شدید مشخص می شود (Hyman, Richardson, Andres & Fox, 2021). به طور کلی مصرف مواد با مشکلات جدی بهداشت فردی و اجتماعی و مالی همراه است. سیستمهای درمانی و روشهای درمانی کارآمد برای درمان اختلالات مربوط به سوء مصرف مواد نیازمند شناسایی دقیق عوامل تأثیر گذار در بروز اعتیاد از جمله رضایت شغلی، حل مسئله اجتماعی هستند (Oudejans et al, 2019). رضایت شغلی به عنوان یک درک شخصی مثبت از کار یا تجارب مرتبط با کار تعریف می شود (Weiss, 2012).

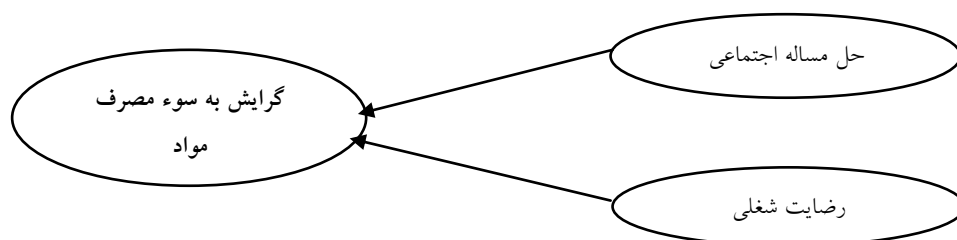
¹ . Diagnostic and statistical manual of mental disorders

رضایت شغلی یک تجربه چند بعدی است که تحت تأثیر جنبه های مختلفی مانند: حقوق و دستمزد، شرایط کار، حجم کار، پیشرفت شغلی، تعاملات بین فردی، مشوقها، مسئولیتها و ماهیت کار قرار گرفته است (Ding et al, 2013). رضایت شغلی از متغیرهایی است که بیشتر در تحقیقات سازمانی مورد مطالعه قرار می گیرد و به عملکرد مناسب سازمانی مربوط می شود (Kritsotakis et al, 2013). در مورد رضایت شغلی، شواهد نشان می دهد که به طور قابل توجهی تحت تأثیر سطح سوء مصرف مواد قرار می گیرد، نگرشهای اشاره شده ممکن است بر حس رضایت شغلی تأثیر بگذارد، که عامل کلیدی هم برای عملکرد فردی و هم برای بهبود نتایج سازمانی است (Rudaleva & Mostafin 2017). منابعی که ممکن است عملکرد کارکنان را افزایش داده، در رفاه مردم نقش داشته باشند، بسیار مورد توجه قرار می گیرند، زیرا کیفیت و اثربخشی خدمات درمان اعتیاد به این عملکرد بسیار بستگی دارد. از سوی دیگر حل مساله اجتماعی نیز منبعی است که می تواند به افراد و سازمانها کمک کند تا از بسیاری جهات با خواسته های کاری خود کنار بیایند. یا ممکن است اثرات فرسودگی شغلی را از بین ببرد یا به افزایش سطح رضایت شغلی کمک کند (Kowalski et al, 2018). رویکردهای مقابله ای مختلفی به طور گسترده در زمینه پیشگیری و بهبود بخشیدن به سلامت روانی افراد به کار رفته اند. یکی از متغیرهایی که مستقیماً بر بهبود سلامت روانی و درمان برخی اختلالات تأثیر گذار است؛ حل مساله اجتماعی است. حل مساله اجتماعی سیستمهای طبیعی را برای کنترل رفتارهای اجتماعی و عاطفی فراهم می کند (Barbey et al, 2014). حل مسئله اجتماعی یک فرآیند شناختی-رفتاری برای شناسایی راه حل‌های موثر برای حل مشکلات خاص که افراد در زندگی روزمره با آن مواجه می شوند، تعریف می کنند. این فرآیند، انواع پاسخهای بالقوه برای سر و کار داشتن با موقعیت مساله ساز را در دسترس قرار می دهد و احتمال انتخاب موثرترین پاسخ از میان این راه حل‌های متناوب را افزایش می دهد. طبق مدل دی زوریلا، پیامدهای حل مساله در جهان واقعی عمدتاً به وسیله دو فرآیند نسبتاً مستقل یعنی گرایش به مساله و حل مساله تعیین می شود. محققین بسیاری معتقدند که الگوی نادرست در پردازش اطلاعات اجتماعی، راهبردهای حل مساله اجتماعی و استدلال اجتماعی در شکل گیری سازش نایافتگی، نقش عمده ای ایفا می کنند (Becker-Weidman, Jacobs, Reinecke, Silva, 2018). حل مساله اجتماعی می تواند مدیریت نیازهای بحرانی، مهارتهای بیان و حل تعارضات، افزایش مهارتهای اجتماعی و ارتباطی و افزایش خودکارآمدی، خودمدیریتی و تکانشگری را موجب شود. حل مساله اجتماعی در افرادی که در خودکنترلی مشکل دارند روش موثری در مدیریت مشکلات آنهاست (Jean, Lachance, 2015).

همچنین، نقص در بازداری پاسخ مشکلاتی را در حل مساله ایجاد می کند و روشهای حل مساله اجتماعی ناکارآمد می تواند باعث افزایش رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد شود (Williams et al, 2015). در همین راستا پژوهش میرمهدی و کریمی (۱۳۹۱) به منظور تعیین ارتباط خودکارآمدی، برانگیختگی و

مهارت‌های اجتماعی با سوء مصرف مواد انجام شد. یافته‌ها نشان دادند که برانگیختگی رفتاری و سطوح پایین مهارت‌های اجتماعی سهم معناداری در پیش بینی سوء مصرف مواد دارند. همچنین، نتایج مبین آن بودند که سطوح پایین مهارت‌های اجتماعی به میزان معناداری در گرایش به سوء مصرف مواد موثر است. پارسیان، هاشمیان، ابوالمعالی و میرهاشمی (۱۳۹۴) نیز در پژوهشی نشان دادند سبک‌های فرزندپروری، مولفه مهارت حل مساله اجتماعی ناسازگارانه و مولفه نگرش به اعتیاد، بر نگرش به مصرف مواد مخدر دارای رابطه معنادار است، ولی در مورد مولفه مهارت حل مساله اجتماعی سازگارانه بر نگرش به مصرف مواد مخدر رابطه معنا دار نیست. اگرچه در راستای پژوهش حاضر به ویژه در جامعه هدف مطالعات اندکی صورت گرفته است اما نتایج پاره‌ای از پژوهش‌ها بر تبیین گرایش به سوء مصرف مواد بر نقش تغییرپذیری سطوح تجارب تنیدگی زای شغلی تاکید کرده اند (Sadeghi Vazin, Shukri, Pour Shahriar & Bagherian, 2014; Rahaimi Dadkan & Nastizai, 2016; Wang, Demerouti & Le Blanc, 2017; Simone, Planta, Cicotto, 2017). همچنین برخی از شواهد تجربی دیگر بر نقش منابع مقابله‌ای شغلی از جمله حل مسئله اجتماعی در پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد اشاره نموده اند (Park & Kim, 2013; Monson & Boss, 2017; Rudaleva & Mostafin, 2017; Yarmohammadi, Arjmandnia & Ghannadi, 2009). با توجه به آنچه گفته شد، و نظر به فقر پیشینه در این قلمرو پژوهش حاضر در نظر دارد تا مدل گرایش به سوء مصرف مواد و ارزیابی اثر مستقیم عوامل فردی و اجتماعی در پرسنل متاهل اقماری شرکت بهره برداری نفت و گاز غرب را برای پوشش شکاف پژوهشی این قلمرو مورد بررسی قرار دهد.

به طور کلی باید اشاره کرد تبیین و پیش بینی گرایش به مصرف مواد در بین کارکنان متاهل اقماری، از طریق نقش حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی و بررسی اثرات مستقیم این عوامل در خانواده این افراد از اهمیت فراوانی برخوردار است که این پژوهش در نظر دارد تا این قلمرو را در جامعه هدف وسعت بخشیده، داده‌های کاربردی در اختیار تصمیم گیرندگان به ویژه صنعت نفت و گاز غرب کشور ارائه کند. بر اساس مدل مفهومی ارائه شده این پژوهش در صدد بررسی نقش مستقیم رضایت شغلی و حل مساله اجتماعی در پیش بینی گرایش به سوء مصرف کارکنان متاهل اقماری است. به عبارت دیگر هدف از پژوهش حاضر پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی در پرسنل متاهل اقماری شرکت بهره برداری نفت و گاز غرب ایران بود.

روش شناسی

این مطالعه از نوع توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش را، کلیه پرسنل شاغل در مناطق اقماری پنجگانه شرکت بهره برداری نفت و گاز غرب کشور تشکیل داده اند. از این جامعه، ۴۰۵ نفر به روش نمونه برداری تصادفی طبقه ای از ۵ منطقه اقماری، چشمه خوش، دهلران، سرکان و ماله کوه، تنگ بیجار و نفت شهر انتخاب شدند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای جوامع نامحدود ۳۸۴ برآورد شد اما با توجه به میزان ریزش احتمالی داده ها و ناکامل بودن برخی پرسشنامه ها نمونه اولیه ۴۰۵ نفر، و از بین آنها ۳۸۴ نفر بعنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. بعد از توجیه اهداف پژوهش و اخذ رضایت آگاهانه از افراد، آزمودنیها با استفاده از پرسشنامه گرایش به سوء مصرف مواد، حل مسئله اجتماعی و پرسشنامه رضایت شغلی مورد ارزیابی قرار گرفتند.

برای ارزیابی حل مسئله اجتماعی (SPSI)، از نسخه ۲۵ سوالی تجدید نظر شده دزوریلا (۱۹۸۶) که با هدف ارزیابی توانایی حل مسئله اجتماعی طراحی شده استفاده شد. نتایج مطالعه سو و شک (۲۰۰۵) نشان داد که نسخه کوتاه ۲۵ سوالی فهرست، شامل پنج زیرمقیاس است. زیرمقیاس ها عبارتند از: جهت گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت گیری منفی نسبت به مسئله، سبک منطقی حل مسئله، سبک تکانشگری/ بی دقتی حل مسئله، سبک اجتنابی حل مسئله. در این پرسشنامه از پاسخ دهندگان درخواست می شود که پاسخ صحیح را بر روی یک مقیاس لیکرت ۵ درجه ای انتخاب کنند. نتایج مربوط به همسانی درونی این فهرست در گروه های سنی مختلف نشان داد که فهرست مزبور، همسانی درونی بالایی دارد (۰/۶۹ تا ۰/۹۵). شواهد تجربی، روایی همگرایی نسخه های انگلیسی و اسپانیایی فرم کوتاه فهرست تجدید نظر شده حل مسئله اجتماعی را تأیید کردند (نقل از کاکابرایی و مرادی، ۱۳۹۵). در مطالعه حاضر، میزان آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۸۹، و ۰/۸۰ و در کل ۰/۸۳ به دست آمد.

پرسشنامه رضایت شغلی دانت و همکاران (۱۹۹۶) در قالب تئوری دو عاملی هرزبرگ تهیه شده است. پرسشنامه مذکور حاوی ۳۶ عبارت که عبارات پرسشنامه درباره عوامل انگیزشی (عوامل درونی) و عوامل محیطی (عوامل بیرونی) است. در مقابل هر کدام از ۳۶ عبارت یک مقیاس ۷ درجه ای وجود دارد و از آزمودنیها خواسته می شود میزان موافقت خود را از درجه ۱ تا ۷ مشخص کنند. این پرسشنامه توسط منور مجدزاده (۱۳۷۳) از انگلیسی به فارسی ترجمه و ویرایش، و توسط فتح آبادی (۱۳۷۸) در ایران هنجاریابی شده است. به منظور بررسی پایایی این پرسشنامه در ابتدا تعداد ۱۶ پرسشنامه در اختیار مدیران قرار گرفت و پس از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ که مقدار آن ۰/۹۲ به دست آمد، پرسشنامه نهایی تکمیل و مجدداً در اختیار پاسخ دهندگان قرار گرفت. (حسینی و کاکابرایی، ۱۳۹۶). در مطالعه حاضر، میزان آلفای کرونباخ به ترتیب برای عوامل انگیزشی (عوامل درونی) و عوامل محیطی (عوامل بیرونی) ۰/۸۸ و ۰/۸۵ و در کل ۰/۸۹ به دست آمد.

پرسشنامه غربالگری مصرف مواد توسط اسکینر (۱۹۸۲) ساخته شد که نسخه اصلی آن دارای ۲۸ عبارت بود اما در نسخه های جدید در دو فرمت بزرگسال و نوجوان ۱۰ و ۲۰ سوالی تهیه گردید. در پژوهش حاضر از نسخه خود گزارش دهی بزرگسال ۲۰ سوالی (بله یا خیر) استفاده شده است. باید اشاره کرد در راستای اعتبار و روایی تست DAST 20 ضمن تایید متخصصین ابتدا این ابزار بر روی تعداد قابل قبولی از پرسنل اقماری اجرا شد و با انتخاب نمره ۳ بعنوان نمره برش، دقت تست در تشخیص درصد مثبت واقعی، که همان حساسیت است، ۹۴٪ و ویژگی آن که همان درصد منفی واقعی است ۷۶٪ بود. با افزایش نمره برش به ۶، حساسیت ۸۹٪ و ویژگی ۸۵٪ به دست آمد. همچنین ضریب آلفای کرنباخ این ابزار در پژوهش سراج زاده (۱۳۸۶) ۰/۸۹ بود. در مطالعه حاضر، میزان آلفای کرنباخ برای این ابزار ۰/۸۶ به دست آمد. داده های پژوهش حاضر پس از توصیف اولیه و بررسی مفروضه های مدل معادلات ساختاری یعنی آزمون کلموگروف اسمیرنوف جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده ها و آزمون همبستگی پیرسون برای بررسی همبستگی بین متغیرها، با استفاده از بیست و چهارمین ویرایش نرم افزار IBM AMOSS و مدل یابی معادلات ساختاری (SEM)، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته های پژوهش:

میانگین سنی مشارکت کنندگان ۴۳/۱۰ بود. در ادامه در جدول ۱. شاخصهای توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول (۱) شاخص های پراکندگی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف از معیار
آمادگی به اعتیاد فعال	۳۸۴	۳۳/۰۶	۱۳/۷۴
آمادگی به اعتیاد منفعل	۳۸۴	۲۲/۷۵	۹/۱۷
آمادگی به اعتیاد	۳۸۴	۵۵/۸۰	۲۰/۴۶
جهت گیری مثبت	۳۸۴	۹/۷۷	۲/۵۷
جهت گیری منفی	۳۸۴	۱۶/۲۹	۲/۸۴
سبک منطقی	۳۸۴	۲۰/۰۹	۵/۲۲
سبک تکانشی	۳۸۴	۱۵/۸۵	۴/۱۰
سبک اجتنابی	۳۸۴	۱۳/۱۹	۴/۱۵
حل مساله اجتماعی	۳۸۴	۷۵/۱۹	۷/۱۵
عوامل انگیزشی	۳۸۴	۵۹/۸۲	۱۱/۵۸
عوامل محیطی	۳۸۴	۵۶/۸۸	۱۳/۱۸
رضایت شغلی	۳۸۴	۱۱۶/۷۰	۲۲/۹۲

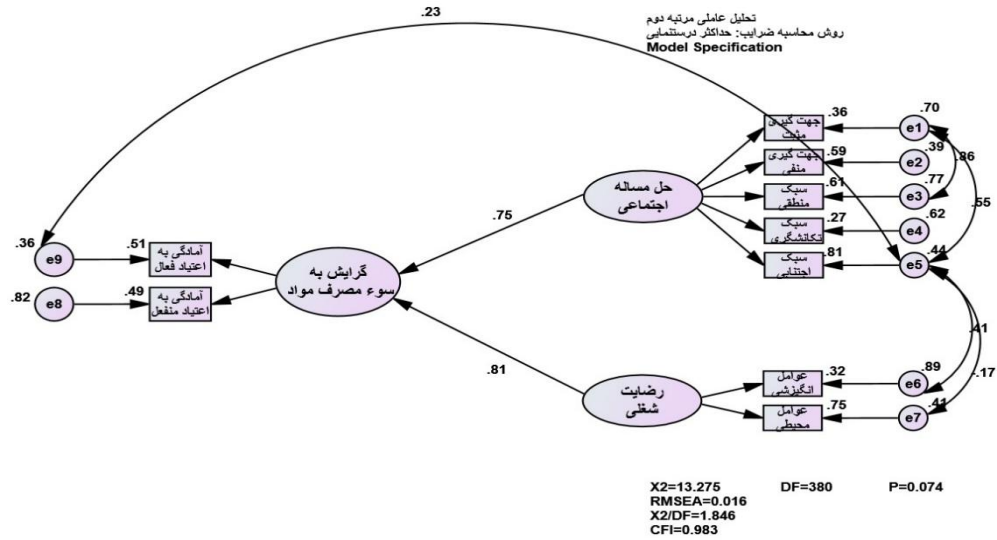
برای بررسی فرضیه های پژوهش به روش مدلسازی معادلات ساختاری با رویکرد حداکثر درستنمایی، در دو مرحله اصلی «بررسی برازش مدل» و سپس «آزمودن فرضیه های پژوهش» اقدام شد که در ادامه به

بررسی آنها می پردازیم. پیش فرض همبستگی میان متغیرهای پژوهش، برای انجام مدل معادلات ساختاری نیز بررسی گردید که نتایج آن به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	رضایت شغلی	حل مساله اجتماعی	گرایش به سوء مصرف مواد
رضایت شغلی	۱	-	-
حل مساله اجتماعی	۰/۳۲۹	۱	-
گرایش به سوء مصرف مواد	-۰/۵۹۸	-۰/۳۹۶	۱
	sig=۰/۰۰۳	sig=۰/۰۰۲	sig=۰/۰۰۰

با توجه به جدول ۲، به دلیل اینکه همبستگی بین کلیه متغیرهای پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد کمتر از ۰/۰۵ است لذا می توان نتیجه گرفت بین کلیه متغیرها همبستگی معناداری وجود دارد.

شکل ۱: الگوی تایید شده پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی

جدول ۳: شاخصهای برازش مدل پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی

مدل کلی	X ² /df	RMSEA	NFI	CFI	IFI	RFI	PRATIO	PNFI	PCFI
میزان قابل قبول	< ۳	< ۰/۰۵	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۵۰	> ۰/۵۰	> ۰/۵۰
مقادیر محاسبه شده	۱/۸۴۵	۰/۰۱۶	۰/۹۷۱	۰/۹۸۳	۰/۹۶۰	۰/۹۴۹	۰/۶۳۳	۰/۵۹۲	۰/۵۷۳

نتایج تحلیل معادلات ساختاری (جدول ۳) الگوی پیش بینی بین متغیرهای حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی با گرایش به سوء مصرف مواد نشان داد شاخص برازش هنجار شده بنتلر-بونت (NFI) برابر ۰/۹۷۱، شاخص برازش نسبی (RFI) برابر ۰/۹۴۹، شاخص برازش افزایشی (IFI) برابر ۰/۹۶۰، شاخص برازش تطبیقی (CFI) برابر ۰/۹۸۳، بوده که برای هر سه متغیر، همه شاخصها حاکی از تایید مدل (مقادیر شاخصها

بزرگتر از مقدار $0/90$ است. شاخص ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برابر $0/016$ بوده که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از $0/05$ ، مطلوب است. همچنین شاخص هنجار شده مقتصد (PNFI) برابر $0/592$ ، شاخص برازش تطبیقی مقتصد (PCFI) برابر $0/573$ و شاخص نسبت مقتصد بودن (PRATIO) برابر $0/633$ بوده که برای هر سه متغیر، همه شاخصها حاکی از تایید مدل (مقادیر شاخصها بزرگتر از مقدار $0/50$) است. بنابر نتایج شکل ۲، با توجه به مدل برازش یافته، تأثیر مستقیم رضایت شغلی بر گرایش به سوء مصرف مواد برابر $0/66$ ، همچنین تأثیر مستقیم حل مساله اجتماعی بر گرایش به سوء مصرف مواد برابر $0/57$ و هر دو فرضیه در سطح $P < 0/05$ معنی دار هستند.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس حل مساله اجتماعی و رضایت شغلی در پرسنل اقماری شرکت بهره برداری نفت و گاز غرب ایران انجام شد. یافته های حاصل از پژوهش و الگوی روابط ساختاری بین متغیرها، نشان داد رضایت شغلی بر گرایش به سوء مصرف مواد در پرسنل اقماری اثر مستقیمی دارد که با نتایج پژوهشهای وانگ و همکاران (۲۰۱۷)، سیمون و همکاران (۲۰۱۷)، صادقی وزین و همکاران (۱۳۹۳) و رحیمی دادکان و ناستی زایی (۱۳۹۵) همخوانی داشت. در تبیین این یافته ها می توان گفت که روابط غیر رضایت بخش با رئیس، زیردستان و همکاران و همچنین وجود تعارضات بین فردی و عدم رضایت از شرایط شغلی، منجر به عکس العملهای رفتاری از جمله آمادگی یا آسیب پذیری در مقابل سوء مصرف مواد می شود. همچنین، زمانی که میزان رضایت شغلی در کارکنان در سطح پایینی باشد، باعث بروز نشانه های روانی همچون اضطراب، افسردگی، ناکامی، انزوا و بیزاری شده، سلامت روان پرسنل را به ویژه در مناطق اقماری پایین می آورد. همچنین باید اشاره کرد که پرسنل اقماری متاهل به دلیل نیازهای عاطفی و دوری از خانواده بیش از سایر پرسنل مجرد در معرض خطر هستند. به طور کلی نظر به یافته های این پژوهش می توان اظهار کرد که نارضایتی شغلی در بین پرسنل متاهل به دلیل مسایل مختلف درون فردی را می توان به عنوان یکی از عوامل مهم زمینه ساز گرایش به سوء مصرف مواد در کارکنان اقماری تلقی کرد. به بیان دیگر رضایت شغلی، به دلیل ماهیت پویای آن، ابعاد مختلفی را در محیطهای کاری در برمی گیرد که سبب می شود، افراد برای مدیریت شرایط شغلی به سمت سوء مصرف مواد گرایش پیدا کنند.

دیگر نتایج این پژوهش در راستای بررسی الگوی روابط ساختاری بین گرایش به سوء مصرف مواد و حل مسئله اجتماعی نشان داد، حل مساله اجتماعی در پیش بینی گرایش به سوء مصرف مواد در پرسنل اقماری اثر مستقیمی دارد. نتایج این پژوهش با برخی از یافته های مانسون و باس (۲۰۱۷)، رودالوا و مستافین (۲۰۱۷)، و یارمحمدی و همکاران (۱۳۸۸) همخوانی داشت. در راستای تبیین این یافته نیز باید اشاره کرد هر چه افراد

در برخورد با رویدادهای زندگی روزمره و حل مسائل پیش آمده، جهت گیری مثبت و کارآمدتری داشته، از توانایی واقعیت سنجی و خودسنجی مناسبی بهره ببرند، کمتر دچار احساسات و هیجانات منفی می شوند و گرایش کمتری به سوء مصرف مواد خواهند داشت. چرا که احساسات و هیجانات منفی از مهمترین محرکهای سوء مصرف مواد و در پی آن وابستگی به مواد هستند. بر این اساس می توان اظهار کرد که الگوهای نادرست در پردازش اطلاعات اجتماعی، راهبردهای ناکارآمد حل مساله اجتماعی و استدلال اجتماعی در شکل گیری سازش نایافتگی، نقش عمده ای ایفا می کند. به طوریکه افرادی که در مقابله با چالشهای زندگی خود از سبکهای مقابله ای حل مساله ی منطقی و جهت گیری مثبت به مساله برخورد دارند، تطابق و سازگاری کارآمدتری با محیط دارند و به دلیل تعاملات سازنده تر، از حمایت اجتماعی بالاتری بهره برده و سلامت روان مناسبی دارند و کارآمدتر با دشواریهای شغلی به ویژه در مناطق اقماری برخورد می کنند.

به طور کلی باید اشاره کرد داده های مطالعات چند گانه در این پژوهش، بستر مناسبی برای آزمون مجدد نقش تفسیری و تبیین کننده رویکردهای نظری مختلف روان شناسی خانواده و روان شناسی صنعتی و سازمانی در پیش بینی اعتبار مفاهیم مختلف به منظور تبیین الگوهای رفتاری افراد، در گستره وسیعی از موقعیتهای و از جمله موقعیتهای شغلی در بافتهای فرهنگی متفاوت فراهم می آورد. البته باید خاطر نشان کرد که مطالعه پیش بینی کننده سوء مصرف مواد در پرسنل اقماری از طریق رضایت شغلی و حل مسئله اجتماعی به ویژه با توجه به مسایل درون فردی پرسنل اقماری متاهل کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین، به نظر می رسد این پژوهش تا حد زیادی می تواند خلاء پژوهشی این حوزه را ترمیم و زمینه ساز انجام پژوهشهای دیگر به ویژه در جامعه هدف را فراهم کند. اگرچه این پژوهش قلمرو حوزه اعتیاد و پساایندهای آن وسعت بخشیده است، اما همانند سایر پژوهشها با محدودیتهایی مواجه بوده است. نخست آنکه این پژوهش مانند بسیاری از پژوهشهای دیگر به دلیل استفاده از ابزارهای خودگزارش دهی به جای مطالعه رفتار واقعی، ممکن است مشارکت کنندگان را در پاسخ به سؤاها به استفاده از شیوههای مبتنی بر کسب تأیید اجتماعی و اجتناب از بدنامی مربوط به عدم کفایت فردی ترغیب کرده باشد. به بیان دیگر، به منظور تأیید مقیاسهای خودگزارش دهی از مشاهده رفتاری و شاخصهای بالینی استفاده نشد. دوم، آنکه تعداد مشارکت کنندگان متاهل اقماری محدود بود که این امر امکان کنترل برخی از متغیرهای مداخله گر را غیرممکن ساخته بود. بنابراین در تعمیم داده ها به این گروه ها باید احتیاط کرد. بر این اساس پیشنهاد می شود پژوهشگران آتی این مسئله مهم را با جمع آوری داده ها از روشهای مصاحبه و مشاهده به صورت کیفی بررسی کنند، همچنین پیشنهاد می شود که مدیریت منابع انسانی بیش از پیش بر امر آموزشهای پرسنل و خانواده های آنها اهتمام ورزند. به طور کلی نتایج پژوهش حاضر می تواند اطلاعات مفیدی در اختیار متصدیان برنامه ریزی و مسئولان شرکت نفت برای پیشگیری و ترمیم بهداشت روانی پرسنل قرار دهد و از

اطلاعات به دست آمده از این پژوهش می‌تواند در برنامه‌های پیشگیرانه ثانویه، آموزشی و درمانی مناسب برای پرسنل شرکت نفت و گاز غرب کشور بهره برد.

تقدیر و تشکر

از تمامی پرسنل شرکت نفت و گاز مناطق غرب کشور که در این پژوهش مشارکت کردند نهایت تشکر و سپاسگزاری را داریم.

References

- Barbey, A.K.; Colom, R.; Paul, E.J.; Chau, A.; Solomon, J.; Grafma, J.H. (2014). Lesion mapping of social problem solving. *Journal of Neurology Brain*, 137(10), 2823–33.
- Becker-Weidman, E.G.; Jacobs, R.H.; Reinecke, M.A.; Silva, S.G.; March, J.S. (2018). Social problem solving among adolescents treated for depression. *Behavior Research and Therapy*, 48(1), 11–8.
- Ding H, Sun X, Chang WW, Zhang L, Xu XP. A (2013). Comparison of Job Satisfaction of Community Health Workers before and after Local Comprehensive Medical Care Reform: A Typical Field Investigation in Central China. *PLoS One*. ; 8:e73438.
- Hassani, K, Kakabrai, K. (2017). Psychometric properties of the Philip L. Rice Job Stress Questionnaire among Bank Melli employees. *Psychometrics*, 6 (23), 45-65. (Persian).
- Hyman, S. M., Richardson, G. B., Andres-Hyman, R. C., & Fox, H. C. (2021). Substance Use Disorder. In: Shackelford T.K., Weekes-Shackelford V.A. (Eds). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. New York: Springer, Cham.
- Jean, E.; Lachance, L. (2015). Inter role Conflicts and Psychological Distress in Male Managers and Professionals: The Mediator Effect of Social Problem Solving. *International Journal of Business and Management*, 10(3), 15-25.
- Kakabrai, K; Moradi, a (2016). The effect of family-centered problem-solving training on parent-child relationship of elementary school students. *Journal of Counseling Culture and Psychotherapy*, 26, 62-85. . (Persian).
- Kowalski C, Ommen O, Driller E, Ernstmann N, Wirtz MA, Köhler T, et al. (2018). Burnout in nurses—the relationship between social capital in hospitals and emotional exhaustion. *J Clin Nurs*. ; 19:1654–63.
- Kritsotakis G, Vassilaki M, Melaki V, Georgiou V, Philalithis AE, Bitsios P, et al. (2013). Social capital in pregnancy and postpartum depressive symptoms: A prospective mother-child cohort study (the Rhea study) *Int J Nurs Stud*. ; 50:63–72.
- Kumar. C.S. (2011). Job Stress and Job Satisfaction of IT Companies' Employees. *Management and Labour Studies*. 36(1). pp: 61-72.
- Law. F.M...Guo. G.J. (2015). Correlation of Hope and Self-Efficacy with Job Satisfaction, Job Stress, and Organizational Commitment for Correctional Officers in the Taiwan Prison System. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. . 60(11). pp: 81-104.
- Mir Mehdi, S., and Karimi, N. (2012). The relationship between self-efficacy, arousal and social skills with substance abuse. *Developmental Psychology (Iranian Psychologists)*, 9 (33), 73-81. . (Persian)
- Mohammad Khani, Sh. (2007). Structural model of substance use in adolescents at risk: Assessing direct and indirect effects. *Research in Mental Health*, 2, 5-17. . (Persian).

- Monsen. E., Boss... R.W. (2017). The Impact of Strategic Entrepreneurship inside the Organization: Examining Job Stress and Employee Retention. 33(1). pp: 71-104.
- Oudejans. S... De Weert-van. O... Spits. M... Wildt. W... Merckx. M... Dekker. J... Visch. ... & Goudriaan. A. (2019). A Self-Reported Version of the Measurements in the Addictions for Triage and Evaluation-Q: Concurrent Validity with the MATE 2.1. *European Addiction Research*, 26(1), 20-27.
- Park. Y.M... Kim. S.Y. (2013). Impacts of Job Stress and Cognitive Failure on Patient Safety Incidents among Hospital Nurses. *Safety and Health at Work* .4. pp: 210- 215.
- Parsian, M., and Hashemian, K., and Abolmaali, Kh. And Mirhashemi, M. (2015). Predicting Attitudes Toward Drug Use in Adolescents Based on Family Education Risk Factors for Adolescents' Mental Health in the Community: Designing a Model for Addiction Prevention. *Journal of Ardabil University of Medical Sciences and Health Services*, 15 (2), 198-206. . (Persian).
- Rahimi Dadkan, N and Nastizai, N. (2016). The relationship between job adjustment and psychological empowerment and burnout of faculty members. *Research in Medical Education*, 8, 19-28. . (Persian).
- Rudaleva. Mustafin, A. (2017) & I... The Impact of Stress Stability on Job Satisfaction and the Quality of Human Capital. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(5), 333-341.
- Sadeghi Vazin, A; Shukri, O; Poor Shahriar H; Bagherian, F (2014). Job stress, coping strategies and pressures: an unchanging sexual pattern. *Journal of Transformational Psychology*, No. 40, 393-408. . (Persian).
- Simone. S ... Planta. A... Cicotto. G . (2017). the role of job satisfaction, work engagement, self-efficacy and agentic capacities on nurses' turnover intention and patient satisfaction. *Applied Nursing Research*. Volume 39, Pages 130-140
- Sirajzadeh, S. H. (2007). Survey research on the prevalence of drug use and addiction. *Proceedings of the First National Conference on Social Injuries in Iran Sociological Association of Iran*, 65-82. . (Persian).
- Wang. H. J... Demerouti. E... & Le Blanc. P. (2017). Transformational leadership, adaptability, and job crafting: The moderating role of organizational identification. *Journal of Vocational Behavior*, 100, 185-195.
- Weiss. HM. (2012). Deconstructing job satisfaction: Separating evaluations beliefs and affective experiences. *Hum Resour Manag Rev*; 12:173–94.
- Williams. G.E... Daros. A.R... Graves. B... McMain. S.F... Links. P.S... Ruocco. A.C. (2015). Executive Functions and Social Cognition in Highly Lethal Self-Injuring Patients With Borderline Personality Disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*. Personality disorders, 6(2), 107-16.
- Yarmohammadi, M, Arjmandnia, A, Ghannadi, F. (2009). Substance Abuse in Students. (Unpublished research project) Office of Social Planning and Cultural Studies, Ministry of Science, Research and Technology. Tehran Iran. . (Persian).
- Zeledona. I... Westb. A .Antonyc. V... Tellesd. V... Begaya. C... Hendersona. B... Jennifer. B... & Claradina. S. (2020). Statewide collaborative partnerships between American Indian and Alaska Native (AI/AN) communities in California to target the opioid epidemic: Preliminary results of the Tribal Medication Assisted Treatment (MAT) key informant needs assessment. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 108, 9-19.